

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

אתרוג שנקלף

(ל"ה ב') אמר רבא: האי אתרוגא דאגליד (נקלף) כאהינא סומקא (כתמרה אדומה), כשרה.

(ומקשה) והא אנן תנן: נקלף פסול.

(ל"ו א') (ומתרץ) לא קשיא הא בכולה (כשר), הא במקצתה (פסול, דמנומר הוא).

שיטות הראשונים

הא בכולה הא במקצתה: רש"י פירש, בכולה כשר. במקצתה פסול, דמנומר הוא. והתוספות והרא"ש כתבו שרבינו חננאל מפרש איפכא, בכולה פסול, דהא לטרפה מדמינן לה, וגבי טרפה אמרינן (חולין נ"ה ב') הגלודה טרפה ואם נשתייר בה כסלע כשרה. וכן כתב הראב"ד. ודעת הרי"ף והרמב"ם כרבינו חננאל אלא שסוברים דאפילו בפחות מכסלע שנשאר כשר.¹ והשו"ע פסק כרמב"ם. ובשם יש אומרים כתב שצריך שישתייר כסלע.²

באיזה אופן נקלף מדובר: כתב הרא"ש, ומיירי שלא ניטל אלא הקליפה האדומה, ולא ניטל מן הלבן עמה כלום, דאם כן הוה ליה חסר. וכתב הראב"ד, דוקא שנקלף במקום אחד. אבל אם נקלף בשניים ושלושה מקומות, אפילו במיעוטו נמי פסול, דהוה ליה כמנומר, כשמראה הנקלף שונה מגוון האתרוג. ויש אומרים שאף בשניים ושלושה מקומות כשר.³ והשו"ע סתם הדברים.⁴

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות לולב, סימן תרמח)

ו. נקלף הקלפה החיצונה שלו, שאינו מחסרו אלא נשאר ירק כמות שהוא בריטו, אם נקלף כלו, פסול; אם נשאר ממנו כל שהוא, כשר; ויש אומרים שצריך שישתייר כסלע.

¹ הרמב"ם כתב כן בפירושו, "אם נקלף כלו - פסול; ואם נשאר ממנו כל שהוא - כשר." והרי"ף כתב, אם נשתייר מקצתו, כשר. ומשמע דאפילו בכל שהוא שישתייר נמי מכשיר. ב"י.

² או"ח תרמח, וראה בהרחבה בשעה"צ (ס"ק כז). מקורות: תוספות (לו. ד"ה הא). רא"ש (סי' יז). ראב"ד (תמים דעים סי' רל; הו"ד ברא"ש). רי"ף (יז ב בדפיו). רמב"ם (הל' לולב ה, ז).

³ אף שאינו דומה לגוון האתרוג. לפי שאינו דומה לחזזית. כי החזזית אינו ממראה האתרוג, אבל נקלף אף על פי שאין מראהו שוין, מכל מקום כולן ממראה אתרוג הם. ולא אמרו מנומר פסול אלא כשהוא משתנה לחברבורות כמין מראות אחרות, כמו חזזית והלבן והכוש, שהוא פסול. אבל אם נשתנה מקום הקלוף למראה פסול, זהו דאי כמנומר.

⁴ או"ח תרמח, וראה באריכות בב"י. ולענין הלכה, המג"א הכריע כדעה המחמירה, שאם המראה הנקלף שונה ממראה האתרוג, אזי בשניים ושלושה מקומות, פסול. ובחוטמו בכל שהוא. והאליה רבה הכריע שאין להחמיר, אלא רק כשהשתנה מקום הקלוף למראה פסול (כגון שחור ולבן). ולענין חוטמו פסק. והב"ח היקל גם לענין חוטמו. והמשנ"ב (ס"ק כו) הביא דבריהם, וכתב שאפשר לסמוך על האליה רבה והב"ח להקל. ועיי"ש שעה"צ (ס"ק כט-ל). מקורות: רא"ש (סי' יז). ראב"ד (תמים דעים סי' רל; הו"ד ברא"ש).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אתרוג שניקב

(ל"ד ב') (שנינו) ניקב וחסר כל שהוא, פסול.

ניקב ולא חסר כל שהוא, כשר.

(ל"ו א') תני עולא בר חנינא: ניקב נקב מפולש, במשהו. ושאינו מפולש, בכאיסר.

שיטות הראשונים

אתרוג שיש בו נקב מפולש שלא נחסר: דעת רש"י והרא"ש, דעולא בר חנינא אסיפא קאי. דמכשר תנא דמתניתין (ניקב ולא חסר), ואתא האי תנא לומר: ואם מפולש הוא מצדו לצדו, פסול בנקב כל שהוא, אפילו של מחט. וכן פסק הרמב"ם.⁵ ודעת הראב"ד והר"ן דמכל מקום חסרון בעינן. ונקב מפולש, בחסרון משהו. ושאינו מפולש, בחסרון כאיסר.⁶ והשו"ע סתם כרמב"ם, ובשם יש אומרים כראב"ד ור"ן.⁸

מה נקרא מפולש: דעת רש"י, בה"ג, וראב"ד, שמפולש היינו שניקב מצד זה לצד זה. ודעת ר"י ור"ן, שכיון שניקב עד חדרי הזרע שהגרעינים בתוכו, מקרי מפולש.⁹ והשו"ע סתם כדעה ראשונה, ובשם יש מפרשים כדעה שניה.¹⁰

נקבים באתרוג מחמת הקוצים: כתב בתרומת הדשן, אתרוגים שיש להם נקבים גדולים שנראה בהם חסרון, אלא שאותם נקבים נעשים בעודם באילן בשעת גידולם על ידי קוצים, יראה דנהגו בפשיטות להכשירם. וכן פסק הרמ"א.¹¹

⁵ זה לשון הרמב"ם: "אתרוג שנקב נקב מפולש כל שהוא - פסול; ונקב שאינו מפולש - אם היה כאסר או יתר, פסול. חסר כל שהוא - פסול." ומפרש הרמב"ם כפירוש ראשון שבר"ן, דתרי פסולי נינהו, שניקב נקב מפולש אף על פי שאינו חסר, או שחסר כל שהוא אף על פי שלא ניקב. וכי קתני סיפא ניקב ולא חסר כל שהוא כשר, היינו שניקב נקב שאינו מפולש. ורישא במפולש וסיפא באינו מפולש. וכן ביאר הב"י. ודברי עולא בר חנינא בלא חסר כלל, ואעפ"כ כיון שהוא ניקב בכאיסר, אע"פ שאינו מפולש פסול. אבל חסר, הא תנא ליה ברישא דמתניתין. וכתב ב"י, שאע"פ שפירושו חלוק מפירוש רש"י, מכל מקום לענין הדין דבריהם שווים.

⁶ דתרתני לריעותא בעינן: מפולש וחסרון. דבלא חסרון כשר בכל גוונא. אלא ביש חסרון יש חילוק: דאם הוא מפולש פסול אפילו בחסרון כל שהוא ובאינו מפולש דוקא כשחסר בכאיסר. משנ"ב (תרמחב, ס"ק ט).

⁷ וביארו הר"ן והרב המגיד שלפירוש זה, רישא דמתניתין חדא קתני, ניקב וחסר כל שהוא, דאיכא תרתני לגריעותא, פסול. וסיפא גם כן חדא קתני, דניקב ואינו חסר כשר. וכולה בנקב מפולש היא. ולא דיברה משנתנו בנקב שאינו מפולש כלל. ועולא בר חנינא ביאר דנקב שאינו מפולש בחסרון כאיסר, הרי הוא כנקב מפולש בחסרון כל דהו.

⁸ או"ח תרמחב, וכתב המשנ"ב (ס"ק ט) וקיימא לן להחמיר, זולת בשעת הדחק, כמש"כ הרמ"א אח"כ. מקורות: רמב"ם וראב"ד (הל' לולב חז), והרא"ש (סי' יח). ר"ן (יז א ברי"ף, ד"ה ניקב).

⁹ שהקליפה דבר בפני עצמו הוא, וכל שניקבה כולה מצד אחד, נקב מפולש מקרי ר"ן.

¹⁰ או"ח תרמחג, וכתב המשנ"ב (ס"ק יד), ולענין הלכה יש להחמיר כסברא האחרונה. אבל בשעת הדחק שאי אפשר למצוא אתרוג אחר, יש לסמוך על סברא הראשונה, ומותר לברך על אתרוג זה. ובפרט היכי שאינו חסר כלום, כגון שניקב ע"י מחט, דיש בזה ספק ספיקא, שמא הלכה כראב"ד, דגם במפולש פסול דוקא כשיש חסרון. מקורות: ר"ן (יז ב ברי"ף, ד"ה ניקב). בה"ג וראב"ד (הו"ד ברא"ש). רא"ש (סי' יח).

¹¹ או"ח תרמחב, מקורות: תרומת הדשן (שו"ת סי' צט).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות לולב, סימן תרמח)

- ב. אתרוג שנקב נקב מפלש כל שהוא, פסול; ושאינו מפלש, אם היה כאיסר, פסול; ואם חסר כל שהוא, פסול. ויש אומרים דגם בנקב מפלש בעינין חסרון משהו; ושאינו מפלש, בחסרון כאיסר. **הגה:** ונהגו להכשיר הנקבים שנעשו באילן על ידי קוצים, אף על פי שיש בהם חסרון, שזהו דרך גדילתן (תרומת הדשן סי' צ"ט); מיהו אם רואה שאין העור והבשר קימים תוך הנקב, פסול לסברא הראשונה אף על פי שאינו מפלש; ובשעת הדחק יש להקל בסברא האחרונה, להכשיר חסרון שאינו כאיסר ואינו נקב מפלש (דעת עצמו).
- ג. מפלש, יש מפרשים כפשוטו, דהיינו שנקב מצד זה לצד זה; ויש מפרשים שפניו שנקב עד חדרי הזרע שהגרעינים בתוכו, מקרי מפלש.

צבע האתרוג וצורתו

(ל"ד ב') (המשך משנה): אתרוג הכושי (הבא מכוש, ושחור הוא), פסול.

והירוק ככרתי: רבי מאיר מכשיר. ורבי יהודה פוסל.

ומבאר לעיל (ל"א ב'), לאו משום דבעי הדר, אלא משום דלא גמר פרי.

(ל"ו א') בעי רבא: נולדו באתרוג סימני טריפה (שהבהמה נטרפת בהם), מהו.

(ומקשה) מאי קמיבעיא ליה?! אי נקלף, תנינא! אי נסדק, תנינא!

(ומבאר) כי קא מיבעיא ליה כדעולא אמר רבי יוחנן (חולין מ"ז ב'): ריאה שנשפכה כקיתון (הבשר שבתוך הקרום נימוח, ונעשה כמים), כשרה. ואמר רבא: והוא דקיימא סימפונהא (כשהסימפונות נשארו שלמים). הא לא קיימי סימפונהא, טריפה.

הכא מאי (אם נימוח וקיימי סימפונהא, דהיינו חדרי הזרע שהגרעינים בתוכם)? דלמא התם הוא דלא שליט בה אורא (בריאה) הדר בריא (הבשר), אבל הכא דשליט בה אורא סרוחי מסרחת. או דלמא לא שנא.

תא שמע, אתרוג תפוח, סרוח, כבוש (בחומץ או חרדל), שלוק (מבושל הרבה), כושי, לבן, ומנומר פסול. אתרוג ככדור, פסול. ויש אומרים: אף התיום (שני אתרוגים דבוקים יחד). אתרוג הבוסר: רבי עקיבא פוסל. וחכמים מכשירין. גידלו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת (שאינו דומה לאתרוג כלל), פסול.

קתני מיהת תפוח, סרוח. מאי לאו תפוח מבחוץ (שנפחת ונרקב מבחוץ), וסרוח מבפנים (וקליפתו קיימת כמין ריאה שנשפכה כקיתון).

לא, אידי ואידי מבחוץ. ולא קשיא, הא דתפח אע"ג דלא סרוח, הא דסרוח אע"ג דלא תפח.

אמר מר: אתרוג כושי פסול.

(ומקשה) **והתניא:** כושי כשר, דומה לכושי (שגדל כאן, והוא שחור), פסול!

אמר אביי: כי תנן נמי מתניתין, דומה לכושי תנן.

רבא אמר: לא קשיא, הא לן והא להו.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(ל"ו ב') גידלו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת, פסול.

אמר רבא: לא שנו אלא כמין בריה אחרת. אבל כברייתו, כשר.

(ומקשה) פשיטא! כמין בריה אחרת תניא!

(ומתרץ) לא צריכא, דעבידא דפי דפי.¹²

שיטות הראשונים

אתרוג שנימוח וחדרי הזרע קיימים: הרי"ף השמיט הבעיא בגמרא, וכתב הרא"ש דמשמע דסובר דאזלינן בהך בעיא לקולא, דהני פסולי אין עיקרן אלא דברי סופרים. והטור כתב שיש מחמירין, והכי מסתבר, כיון דספיקא דאורייתא הוא.¹³ והשו"ע סתם שכשר, ושיש פוסלים.¹⁴

אתרוג שנסדק: במשנה שנינו נסדק פסול. ובגמרא אמרין, נולדו באתרוג סימני טריפה, מהו. ומקשה, מאי קמיבעיא ליה, אי נסדק, תנינא! רש"י, תוספות, והרא"ש, ביארו שהוא כעין טרפות בגרירת שנסדקה כולה שלא נשתייר בה חוליא למעלה וחוליא למטה.¹⁵ והר"ן כתב,¹⁶ יש שפירשו בו לארכו ברובו משני צדדים. ומיהו דוקא מלמטה, אבל בחוטמו אפילו כל שהוא פסול.¹⁷ ויש מחמירין לפסול כל שהוא סדוק מצד אחד עד חללו, או אפילו אינו מגיע לחללו כל שנסדקה רוב הקליפה החיצונה העבה. והשו"ע פסק כרא"ש. וכתב כר"ן בשם יש מי שאומר. והרמ"א הביא דברי המחמירים שבר"ן.¹⁸

אתרוג כושי והדומה לכושי: רש"י, אור זרוע, רא"ש, ורי"א ז' ביארו המסקנה, לבני ארץ ישראל שאינם רגילים באתרוגים מכוש, פסול. לבני בבל הקרובים לכוש, ורגילים בהם, כשר. ומכל מקום, בגדל בבבל ודומה לכושי, נדמה הוא ופסול. והרמב"ם כתב "מקום שהאתרוגין שלקו כעין שחרות מעוטה - כשרין; ואם היו שחרין ביותר פאדם כושי - הרי זה פסול בכל מקום." וכן פירש הרי"ף.¹⁹ וכן פסק השו"ע.²⁰

¹² כמין קרשים קרשים, כעין גלגל של רחיים של מים, ורבא אשמעינן דהוא נמי ברייתו. רש"י.

¹³ וכתב בביאור הגר"א, פליגי אם הנך פסלין מדאורייתא.

¹⁴ או"ח תרמח, ד. וכתב המשנ"ב (ס"ק יז) דיש להחמיר בדבר זה במקום שאפשר. ובביה"ל (ד"ה אתרוג) כתב בשם הפמ"ג, דאם נימוח בפנים ונסרח יש לומר דפסול לכולי עלמא, וצ"ע. מקורות: רא"ש (סי' יח).

¹⁵ תנינא במתניתין נסדק פסול, ובכי האי גוונא שנסדק על פני כולה.

¹⁶ כתבתי על פי גירסת הב"י בר"ן, והסכים לדבריו בביאור הגר"א (ס"ק יב), 'וכן הוא ברשב"א, שכל דברי הר"ן מועתקין ממנו אות באות כמעט.' (לא ברירא לי לאיזה רשב"א התכוין). והגירסה בר"ן שלפנינו שונה.

¹⁷ וכדאמרין בגמ' (ל"ה ב') גבי חזזית, 'ובחוטמו אפילו בכל שהוא פסול', ומשמע דהוא הדין לכל פיסולי אתרוג.

¹⁸ או"ח תרמח, ה. מקורות: רש"י (ל"ו א', ד"ה נסדק). תוספות (ד"ה אי נסדק). רא"ש (סי' יח). ר"ן (יז א, ד"ה נסדק).

¹⁹ לבני ארץ ישראל כושי פסול (שאינם רגילים בהם), וכל שכן כושי הרבה, הדומה לכושי, שהוא פסול. ולבני בבל שאתרוגיהם כושיים, הכושי כשר, והכושי הרבה שהוא דומה לאדם כושי, פסול.

²⁰ או"ח תרמח, יז. וכתב המשנ"ב (ס"ק נז), אבל בשאר מקומות (שאינן שם אתרוגים שחורים מעט), אפילו בשחור מעט פסול. ומשמע אפילו הם סמוכין להן. וכתב בשעה"צ (ס"ק סד), שדעת רש"י, אור זרוע, רא"ש, ורי"א ז', להקל בזה, וכנזכר לעיל. מקורות: רש"י (ל"ו א', ד"ה הא לן). רמב"ם (הל' לולב ח, ח). רי"ף (יז ב בדפיו). רא"ש (סי' כב). ריא"ז (הלכה ה, סעי' ו). אור זרוע (ח"ב, הל' סוכה, סי' שט).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אתרוג ירוק פסול: במשנה מבואר שירוק ככרת, פסול. וכתב ה**טור**, הירוק שדומה לעשבי השדה, פסול. וכן פסק השו"ע.²¹

אתרוג ירוק שחוזר למראה אתרוג צהוב: כתבו ה**תוספות** דאתרוג שהוא ירוק ככרת, וכשמשהין אותו חוזר למראה אתרוג, נראה שהוא כשר; דאי לאו דנגמר פריו, לא היה חוזר למראה אתרוג בתלוש.²² וכן כתב ה**רא"ש**. וכן פסק השו"ע.²³

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות לולב, סימן תרמח)

- ד. אתרוג שנמוח כל בשרו בפנים, וקלפתו החיצונה קימת וחדרי הזרע קימים בפנים, כשר; ויש פוסלים.
- ה. נסדק כלו מראשו לסופו, אפלו אינו חסר כלום, פסול; אבל נשאר בו שיור למעלה ולמטה, אפלו כל שהוא, כשר; ויש מי שאומר דדוקא מלמטה, אבל בחוטמו אפלו כל שהוא, פסול. **הגה:** ויש מחמירים לפסל בנסדק רבו; וכל שלא נסדק רב קלפתו העבה לא מקרי נסדק (רבנו נסים).
- טו. נפל עליו מים, בתלוש, ותפח או סרת; או שהוא כבוש בחמץ או מבשל; או מנמר, פסול.
- טז. אם הוא שחר או לכן במקום אחד, פוסל ברבו; בשנים או בשלשה מקומות, דינו כחזזית לפסל אפלו במעוטו.
- יז. מקום שהאתרוגים שלהם קעין שחרות מעט, כשרים; ואם היו שחרים ביותר כאדם כושי, הרי זה פסול בכל מקום.
- יח. העגל ככדור, פסול.
- יט. גדלו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת, פסול; עשאו כמו בריהו, אף על פי שעשאו דפין דפין, כשר.
- כ. התיום, דהינו שגדל שנים דבוקים זה בזה, כשר.
- כא. הירק שדומה לעשבי השדה, פסול, אלא אם כן חוזר למראה אתרוג כשמשהין אותו.

²¹ או"ח תרמח, כא. וכתב המשנ"ב (ס"ק סד) משום דבזה ניכר שלא נגמר הפרי עדיין. ומשמע דאם לא היה ירוק כל כך, כשר, דמסתמא נגמר פריו.

²² דכיון דמבאר לעיל (ל"א ב'), דפסולו לאו משום דבעי הדר, אלא משום דלא גמר פרי, אם כן כשמשהים אותו וחוזר למראה אתרוג, הרי שכבר נגמר הפרי.

²³ או"ח תרמח, כא. וכתב המשנ"ב (ס"ק סה) שאז, אפילו בעודו ירוק כשר, דכיון שחוזר למראהו על כרחך נגמר פריו. ומכל מקום הסכימו האחרונים דאין לסמוך על זה למעשה, ואין לקנות אתרוגים א"כ התחיל במקצת לשוב למראה אתרוג, דשמא יהיה נשאר ירוק. עוד כתב המשנ"ב, **אתרוג המורכב** הסכימו הפוסקים שהוא פסול, דלא מקרי אתרוג כלל. ועיי"ש בהרחבה רבה. וסיים, ודע, שהסכימו האחרונים דיש להחמיר לענין אתרוג המורכב אפילו בשאר ימים. ואם אין לו אחר בעיה, יש ליטלו כל שבעה בלא ברכה. ויש מחמירין דאפילו ליטלו בלא ברכה גם כן אין כדאי, דילמא אתי למסרך לצאת בו תמיד. **ולענין הדסים אם יודע שהם מורכבים**, אין ליטול אותם, דפסולים הם כמו אתרוגים. אך בסתמא משמע מאחרונים שאין לחוש, דסתמא אינן מורכבים. מקורות: תוספות (ל"א ב', ד"ה הירוק). רא"ש (סי' כא).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אתרוג שניקבוהו עכברים

(ל"ז ב') **איתמר**, אתרוג שניקבוהו עכברים, אמר רב: אין זה הדר (ופסול).

איני?! והא רבי חנינא מטביל בה (אוכל מקצתו), ונפיק בה!

(ומקשה) ולרבי חנינא קשיא מתניתין (דקתני חסר כל שהוא, פסול)!

בשלמא מתניתין לרבי חנינא לא קשיא, כאן ביום טוב ראשון, כאן ביום טוב שני.²⁴

אלא לרב (דאמר אין זה הדר) קשיא!²⁵

(ומתרץ) אמר לך רב: שאני עכברים דמאיסי (אבל כשאכלו אדם, עדיין הדר הוא).

איכא דאמרי: אמר רב: זה הדר. דהא רבי חנינא מטביל בה ונפיק בה.

ולרבי חנינא קשיא מתניתין (הפוסלת כשנחסר)!

לא קשיא, כאן (במשנה) ביו"ט ראשון, כאן ביו"ט שני.

שיטות הראשונים

פסק ההלכה בניקבוהו עכברים: דעת רב נטרונאי גאון ובעל הלכות גדולות, שהלכה כרב, דאין זה הדר, ואפילו בשאר יומי.²⁶ וכתב הכל בו, שאם הסיר ניקור העכברים, יוצא בו לכתחילה בשאר ימים. ודעת רב האי, שהלכה כרבי חנינא,²⁷ וכלישנא בתרא. ולמסקנה, כל נקב, בין נקבוהו עכברים, בין שאר נקבי דעלמא, ביום ראשון פסול, בשאר יומי כשר. וכן פסקו רי"ף ורא"ש. ואילו הרמב"ם והשו"ע השמיטו הדין.²⁸ והרמ"א פסק כרב נטרונאי ובה"ג. והוסיף דברי הכל בו.²⁹

²⁴ מתניתין ביום טוב ראשון שלקחתו מן התורה, ובעינן לקיחה תמה, דכתיב (ויקרא, פר' אמור, כגמ) "ולקחתם", לקיחה תמה. וביום טוב שני נפיק ביה רבי חנינא, אף על גב דלא היה שלם. רש"י.

²⁵ קשיא דרבי חנינא, דהא אפילו בשני נמי לרב לא נפיק, דהא מצוה הדורה בעינן הואיל ומזכיר שם שמים עליו, כדאמר בריש פירקין: יבש פסול, לא שנא ביום טוב ראשון ולא שנא ביום טוב שני, ואוקימנא דבעינן הדר, וליכא. רש"י.

²⁶ דרב ורבי חנינא הלכה כרב. דאי ביום טוב ראשון, הא תנן נקב וחסר כל שהוא פסול, בלא עכברים! אהניא מאיסותא דעכברין אפילו בשאר יומי. רי"ף גיאת.

²⁷ דרב תלמיד לגבי דרבי חנינא, ואין הלכה כתלמיד במקום הרב.

²⁸ ובב"י כתב שנראה שדעת הרמב"ם כהכרעת רי"ף ורא"ש, שפסקו כרבי חנינא, ולכן לא חילק הרמב"ם בחסר בין נקבוהו עכברים לניקב על ידי דבר אחר. ועיי"ש.

²⁹ או"ח תרמטה. וכתב המשנ"ב (ס"ק לז), ולהכי מקילין כאן, דמדינא הוא בכלל חסר, וחסר כשר בשאר יומי. ורק לכתחילה מחמירין כאן משום דמאיסי, ועל כן כשהסיר מקום המאוס, כשר. וכתב בשעה"צ (ס"ק לד), שהוא על פי מג"א ומאמר מרדכי. ומשמע מלשון זה, דבדיעבד אם ניטל בלא הסרת ניקור העכברים יצא, דדעת רמ"א גם כן כלישנא בתרא. ומהגר"א ואליה רבה משמע דדעת רמ"א הוא כדעת בה"ג, דסבירא לה כלישנא קמא. ואף לדידיה מהני הסרה, אבל בלא הסרה פסול אף דיעבד. ולדינא, אף דבדואי צריך לנקר ולחזור ולטול משום זה, על כל פנים לא יברך, דמשמע מדעת הגר"א דמסכים ללישנא בתרא, דכן פסקו רוב הפוסקים. מקורות: רב נטרונאי ורב האי גאון (הו"ד ברי"ף גיאת ובטור). רי"ף גיאת (הל' לולב, ד"ה אתרוג שניקבוהו). רא"ש (סי' כג). כל בו (סי' עב).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות לולב, סימן תרמט)

ה. ... וְחֶסֶר כְּשֶׁר בְּשָׂאָר יָמִים (טור); וְנִטְלַ פְּטָמְתּוֹ אוֹ גְּקָצוֹ, דֵּינוּ כְּחֶסֶר וְכֶשֶׁר מִיּוֹם רֵאשׁוֹן וְאַיִלָּה (רַבְּנּוּ יְרוּחָם נ"ח ח"ג); מִיְהוּ אִם נִקְבּוּהוּ עֵכָבְרִים לֹא יִטְלְנוּ אִף בְּשָׂאָר הַיָּמִים, מִשּׁוּם מֵאוֹס (כָּל בּו), עַד שֶׁיִּסֵּר נִקּוּר הָעֵכָבְרִים... וְהַפְּסוּל שֶׁהוּא מִשּׁוּם... אוֹ שֶׁהֵם חֲסָרִים הַשְּׁעוֹר, בֵּין בְּיוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן בֵּין בְּשָׂאָר יָמִים, פְּסוּל...

שיעור אתרוג

(ל"ד ב') (המשך משנה): שיעור אתרוג -

הקטן: רבי מאיר אומר: כאגוז. רבי יהודה אומר: כביצה.

ובגדול: כדי שיאחז שניים בידו. דברי ר' יהודה. ור' יוסי אומר: אפילו אחד בשתי ידיו.

(ל"ו ב') **תניא**: אמר רבי יוסי: מעשה ברבי עקיבא שבא לבית הכנסת ואתרוגו על כתפו. אמר לו רבי יהודה: משם ראייה? אף הם אמרו לו: אין זה הדר.

שיטות הראשונים

גודל האתרוג: רי"ף, רא"ש, ורמב"ם פסקו הלכה כרבי יהודה בקטן, ששיעורו כביצה, וכרבי יוסי בגדול, שאפילו מחזיק אחד בשתי ידיו, כשר. וכן פסק השו"ע.³⁰

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות לולב, סימן תרמח)

כב. שיעור אתרוג, קטן פחות מכביצה, פסול; אבל אם כביצה, אפילו אם הוא בסר שעדין לא נגמר פרייו, פשר; ואם היה גדול כל שהוא, פשר.

³⁰ או"ח תרמח, כב. וכתב המשנ"ב (ס"ק סז), היינו אפילו הוא גדול שמביאו על כתיפו, ג"כ יצא, כיון שהארבעה מינים כשיש לו כולם אין מעכבין זה את זה, יכול ליטול הלולב ואח"כ האתרוג. מקורות: רא"ש (סי' כד) ורמב"ם (הל' לולב ז, ח).